

Nr 45.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående viss nedsättning av sockerskatten; given Stockholms slott den 6 februari 1917.

Under åberopande av härvid fogade utdrag av statsrådsprotokollen över jordbruksärenden och finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att — under förutsättning att svenska sockerfabriksaktiebolaget och mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag förbinda sig att till odlare av sockerbetor för deras räkning under år 1917 utbetala ersättning i huvudsaklig överensstämmelse med i ovan åberopade statsrådsprotokoll över jordbruksärenden av chefen för jordbruksdepartementet förordade grunder — antaga bilagda förslag till kungörelse angående viss nedsättning av sockerskatten.

De till ärendet hörande handlingar skola riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Axel Vennersten.

Förslag

till

kungörelse angående viss nedsättning av sockerskatten.

Härigenom förordnas, att, utan hinder av bestämmelserna i 1 § av förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker, för allt socker, som inom riket tillverkas eller dit införes, skall, på sätt i nämnda förordning närmare bestämmes, vid sockrets utlämnande till fritt bruk under tiden från och med den 1 mars 1917 till och med den 31 oktober samma år erläggas skatt med 11 öre för varje kilogram, dock att för det socker, som tillverkas vid de redan anlagda råsockerfabrikerna i Östergötland och Västergötland samt på Öland och utlämnas till fritt bruk antingen omedelbart från samma fabriker eller från raffinaderiet i Lidköping efter där verkställd raffinering, skatten under ommälda tid utgår med 5 öre för varje kilogram.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 februari 1917.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet friherre Beck-Friis anförde efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet:

Den 4 augusti 1914 — alltså genast vid det nuvarande världskrigets början — utfäste sig svenska sockerfabriksaktiebolaget att icke höja prisen å raffinadsocker i annan mån än som kunde betingas av ökade tillverkningskostnader. Några dagar förut eller den 1 augusti 1914 hade beslutats höjning med i genomsnitt $1\frac{1}{2}$ öre per kilogram.

Priset på socker blev därefter oförändrat intill utgången av år 1915, då priset höjdes med $2\frac{1}{2}$ öre, sedan bolaget framlagt kalkyler, utvisande att inträdda merkostnader betingade en dylik höjning.

På framställning av statens livsmedelskommission utfärdades den

27 juni 1916 förordning angående maximipris å socker och sirap, varigenom en mängd kvaliteter av socker och sirap åsatts högsta pris, som äro olika vid försäljning direkt till allmänheten i öppen bod och vid försäljning i annan ordning. Vid försäljning av tillverkaren eller för hans räkning skall å prisen göras avdrag med minst 2 procent.

Sockertillverkningen är som bekant skyddad genom tull. Tullsatzen är enligt de av riksdagen år 1913 antagna principer och riksdagens beslut år 1915 genom kungörelse den 11 juni 1915 bestämd för raffinerat socker och för oraffinerat socker av visst ljusare slag till 10.5 öre samt för mörkare oraffinerat socker (råsocker) till 7.5 öre, allt för kilogram. Dessa tullsatser äro enligt uttalande av 1913 års riksdag i skrivelse nr 75 avsedda att gälla till 1917 års slut, varefter de till 1918 års slut böra sänkas med 0.5 öre till respektive 10 och 7 öre per kilogram. Å sirap och melass finnes tull å 5 öre per kilogram.

För såväl importerat som inom landet tillverkat socker skall vid sockrets utlämnande till fritt bruk erläggas särskild skatt, vilken enligt kungörelsen den 15 december 1914 utgår med 16 öre för varje kilogram. För det socker, som tillverkas vid de redan anlagda råsockerfabrikerna i Östergötland och Västergötland samt på Öland och utlämnas till fritt bruk antingen omedelbart från samma fabriker eller från raffinaderiet i Lidköping efter där verkställd raffinering, utgår dock skatten under tiden till 1918 års utgång med endast 12 öre för varje kilogram. Matsirap och melass av vanliga typer draga icke sockerskatt.

Slutligen bör erinras, att Kungl. Maj:t den 13 oktober 1916 utfärdat förordning angående reglering av förbrukningen av socker genom folkhushållningskommissionens försorg, vilken förordning gäller från och med den 1 november 1916 tillsvidare. Landets hela sockertillverkning distribueras under inseende av nämnda kommissions sockerbyrå och dess underlydande organ.

Sockertillverkningen i riket äger rum genom två bolag, av vilka det ena, svenska sockerfabriksaktiebolaget, med verksamheten förlagd huvudsakligen i Skåne, intager en dominerande ställning på sockermarknaden i landet, under det att det andra, yngre bolaget, mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag, har en mindre omfattande verksamhet, förlagd till Östergötland, Västergötland och Öland.

Nu hava framställningar gjorts dels från bemälda bägge sockerfabriksaktiebolag om höjning av maximipriset å socker, dels ock från sockerbetsodlarna om ökad betalning för till bolagen levererade betor. Sistnämnda fråga är ju i vanliga fall en sak, som bör avgöras direkt mellan bolagen och betodlarna, men då staten genom åsättande av

maximipris begränsat möjligheten för bolagen att genom höjning av prisen å sina produkter göra sig betäckta för sina ökade omkostnader, har även denna fråga måst bliva föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Det är desto viktigare för staten att hava sin uppmärksamhet riktad även på sistnämnda fråga, som landets sockertillgång under nu rådande förhållanden är direkt beroende av betodlingens omfattning och skörde-resultat samt det är nödvändigt att redan nu söka, i den mån det kan låta sig göra, säkerställa en sockertillgång, som kan motsvara landets behov under nästa konsumtionsår.

Vad beträffar sockerbolagens framställningar är först att märka en skrift av den 16 juni 1916 från mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag, vari hemställes, dels att Kungl. Maj:t måtte lämna sockerbolagen friare händer att reglera sockerprisen till det läge, som betingades av de oerhört stegrade merkostnaderna å alla vid tillverkningen använda förbrukningsartiklar samt av önskvärdheten av betodlingens uppehållande till det för konsumtionens tillgodoseende erforderliga omfånget, dels ock att den bolaget medgivna skattelindringsperioden måtte förlängas i förhållande till den tid, under vilken sockerbetsodlingens och sockertillverkningens utveckling i mellersta Sverige hämmats eller drivits tillbaka genom världskriget. I skriften framhålles, att enligt kontrollstyrelsens berättelse rörande de accispliktiga näringarna under tillverkningsåret 1914—1915 konsumtionen av socker hastigt ökats, nämligen från 27.39 kilogram år 1913 till 28.71 kilogram år 1914 och 31.36 kilogram år 1915, allt per invånare. Detta berodde nog på de höga pris, som måste betalas för andra livsmedel. Men sockret hade, oavsett de tillfälliga konjunkturerna, alltmer blivit en betydelsefull del av folk-näringen. Sockertillverkningen vore även indirekt av största betydelse genom att sockerbetsodlingen satte jorden i högre kultur, som komme även övriga grödor till godo. Mellansveriges sockertillverkning hade — såsom i skriften närmare belystes med sifferuppgifter — under de senaste åren utvecklats på ett sätt, som överträffade även de högsta beräkningar vid riksdagens behandling av detta ärende år 1913. Allt talade ock för, att denna utveckling skulle, om icke opåräknade omständigheter inträffat, hava fortgått på normalt sätt och att företaget skulle under de beviljade fem skattelindringsåren hava vuxit sig så livskraftigt, att det kunnat utan ytterligare särskilt understöd av staten därefter intaga en med den skånska sockerindustrien jämbördig fast ställning. Världskriget hade emellertid kullkastat dessa beräkningar. Bolagets merkostnader genom prisstegring å förbrukningsartiklar och

frakter m. m. hade under tiden från den 1 augusti 1914 till den 1 april 1916 utgjort icke mindre än 726,911 kronor, mest på grund av bränsle. Blott i ringa grad hade dessa ökade utgifter motvägts av prishöjningen å socker med $2\frac{1}{2}$ öre per kilogram vid 1916 års ingång. Prisökningen å förbrukningsartiklar syntes emellertid komma att fortfara och detta gjorde situationen ännu svårare. Det vore då naturligast, att priset å produkten, sockret, höjdes. Otaliga andra varors pris hade stigit med 20—30 procent men sockrets blott med omkring 4 procent. Om ej sockerbolagen kunde lämna högre betpris, skulle betodlingen minskas och jordbrukaren övergå till andra mer lönande odlingar och då skulle den utveckling till högre jordkultur, som betodlingen framkallade, avbrytas. Denna fara förelåge redan, i det att år 1916 i de odlingsområden, som låge intill bolagets fabriker, antalet betodlare minskats med 315 och den med betor besädda arealen med 1,000 hektar.

Den 11 oktober 1916 inkom till jordbruksdepartementet en den 10 i samma månad dagtecknad skrift från svenska sockerfabriksaktiebolaget med anhållan att för alla i maximiprisförordningen den 27 juni 1916 upptagna sockerkvaliteter priset måtte från den 1 november 1916 ökas med 3 öre per kilogram. Den sockerbetskörd, som bolaget då ginge att bearbeta, komme att draga ytterligare ökade kostnader utöver dem, som motiverat höjningen den 1 januari 1916. Dels hade prisen å materialier, såsom stenkol m. m., högst avsevärt stigit, dels hade arbetslönerna ökats enligt nya löneavtal och dels hade bolaget år 1916 för att öka betodlingen och i någon mån utjämna de stegrade kostnaderna för denna utfäst ett extra tilläggspris per hektar odlade vitbetor. Dessa merkostnader beräknades uppgå till 3 öre per kilogram raffinad. Allt socker från tidigare tillverkningsperioder vore slutsålt och det socker, som framdeles såldes, droge sålunda de dyrare tillverkningskostnaderna.

Mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag anhöll vidare i skrivelse den 17 oktober 1916 om förhöjning i maximiprisen med $4\frac{1}{2}$ öre för alla sockersorter från den 1 november 1916 av enahanda skäl, som det stora bolaget anförde.

Statens livsmedelskommission yttrade sig över sistnämnda bägge framställningar den 20 oktober 1916. Beträffande svenska sockerfabriksaktiebolagets skrift anförde kommissionen, att densamma icke av vad i skriften anförts eller av eljest inhämtade upplysningar funne styrkt, att hela den ifrågasatta prishöjningen kunde betecknas såsom erforderlig för täckande av sökandens verkliga merkostnader för produktionen under innevarande konsumtionsår. Då kommissionen dess-

utom, med kännedom bland annat om resultatet av bolagets ekonomiska verksamhet under sistförflutna räkenskapsår, funne sig hava anledning förutsätta, att även i någon mån stegrade merkostnader skulle utan prisförhöjning kunna av bolaget bäras utan avsevärd uppoffring, hemställde kommissionen, att framställningen icke måtte föranleda vidare åtgärd. — Då ej heller beträffande det mellansvenska bolaget det syntes styrkt, att prisförhöjningen vore erforderlig för merkostnadernas täckande, gjorde kommissionen även angående detta bolags skrift enahanda hemställan.

Hos mig hade samtidigt framställningar under hand gjorts från betodlarorganisationer om medverkan för åstadkommande av högre betpris. Jag beredde mig därför tillfälle till överläggningar med representanter för såväl sockerbolagen som betodlarna rörande frågan i dess helhet, och ägde förhandlingar i ämnet rum även i närvaro av andra statsrådsledamöter. Vid dessa förhandlingar ingavs ett utdrag av protokoll vid sammanträde med styrelsen för Skånes betodlares centralförening den 6 november 1916, innefattande en beräkning att odlingskostnaderna per tunnland stigit med 115 kronor 35 öre, vilket efter en skörd av 130 deciton rentvättade betor per tunnland motsvarade 89 öre per deciton betor.

Senare ingåvos nya beräkningar, dagtecknade den 20 november 1916. De skånska betodlarna beräknade därvid kostnadsökningen per tunnland i jämförelse med odlingskostnaderna år 1912, vilka legat till grund för det år 1913 antagna femårskontraktet, till 118 kronor 5 öre, motsvarande nära 91 öre per deciton vid en skörd av 130 deciton per tunnland, samt anförde för övrigt följande:

»Tillfölje bristen på arbetskraft vid betodlingen och de oerhört stegrade kostnaderna för konstgödningsmedel, arbetskraft m. m. hava betodlarna funnit svårigheterna vara så stora, att de, för såvitt dessa ökade utgifter ej bliva något så när ersatta genom ökad betalning för sockerbetorna, bliva nödsakade att inskränka betodlingen högst väsentligt, stödjande sig på § 2 i gällande betodlingskontrakt, vilken berättigar till dylik inskränkning.

De synnerligen svåra väderleksförhållanden, som hela hösten varit rådande, hava också i hög grad påverkat betodlarna till olust för sockerbetsodling.

De anförda omständigheterna göra, att sockerbetsodlingen detta år medför avsevärd förlust för odlarna, och då det är en naturlig sak, att en produktion, som ej lönar sig, går tillbaka, kommer detta att ske även med sockerbetsodlingen, om ej kraftiga åtgärder vidtagas däremot. Dylika åtgärder äro så mycket nödvändigare, som en nedgång i produktionen skulle hava till följd sockerbrist i landet, enär den nuvarande odlingen knappast fyller konsumtionsbehovet.

På grund av vad här ovan anförts anse vi, att klok omtanke fordrar, att sockerbetspriset för 1917 ökas med minst 90 öre per 100 kilogram, samt dessutom att betodlarna till utjämnande i någon mån av de oförutsedda merkostnader för sockerbetsodlingen, som 1916 drabbat dem, måtte för detta år erhålla ett tilläggspris av minst 50 öre per 100 kilogram under 1916 levererade sockerbeter.»

Av representanter för betodlarna inom Östergötland och Västergötland beräknades merkostnaderna i dessa landsdelar från år 1913 till år 1917 per tunnland till 125 kronor, motsvarande för en i dessa trakter till allenast 120 deciton per tunnland uppskattad skörd av tvättade betor 1 krona 4 öre per deciton betor. Nämnda representanter anförde vidare:

»Vi få tillika framhålla, att det belopp av 125 kronor, som från vår sida angivits, endast utgör en tämligen knappt beräknad ersättning för de meromkostnader, som faktiskt inträtt. — — — Skulle betodlarna erbjudas blott sagda summa, vilken motsvarar en prisförhöjning av 1.04 öre per 100 kilogram betor, innebure detta emellertid, att betodlingen försattes i ett läge, som i själva verket vore vanskligare än det, som rådde innan nuvarande extra ordinära förhållanden uppstode.

Allmänt bekant och oomstritt torde vara, att redan de omständigheter, under vilka betodlarna under de gångna krigsåren arbeta, äro sådana, att inom av oss representerade landskap betarealerna minskats med cirka 2,000 tunnland. Men härtill kommer nu, att de osäkra förhållanden på arbetsmarknaden, som kriget medfört eller kan beräknas komma att medföra, i alldeles särskilt hög grad göra odlingen riskabel med dess enorma krav på riklig arbetskraft. (Vi vilja som exempel blott anföra, att medan en man behöver 14 dagar för att upptaga ett tunnland betor, samma man med maskin kan på en dag avmeja cirka 10 tunnland säd.)

Skall någon utsikt finnas att för sockerbristens avhjälpande väsentligt öka betarealen, måste enligt vårt förmenande ett pris åsättas av 4 kronor per 100 kilogram betor, vilket innebär en höjning av 1 krona 50 öre.»

I en promemoria den 21 november 1916 förklarade sig svenska sockerfabriksaktiebolaget kunna ansluta sig till den förra av de bägge av de skånska betodlarna framlagda prisökningskalkylerna, upptagande en merkostnad per tunnland av 115 kronor 35 öre. Bolaget anförde vidare:

»Emot denna beräkning anse vi oss dock böra göra den anmärkningen, att skörde-resultatet upptagits till allenast cirka 13,000 kilogram betor per tunnland eller den skörd, som kan anses bliva medelskörd för åren 1915 och 1916, medan medeltalet för de 10 sista årens betodling uppgår till cirka 15,000 kilogram betor per tunnland. Ett sådant skörderesultat skulle emellertid öka det beräknade merpriset, kronor 115.35 per tunnland, med 3 kronor eller till kronor 118.35. Då emellertid betodlarnas representanter anse, att en ökning av priset per 100 kilogram betor med mindre belopp än 90 öre skulle komma att uppmuntra till ökad betodling, hava vi för vår del icke ansett lämpligt föreslå någon reduktion i den kalkyl, som framkommer efter

ett ökat odlingspris av kronor 115.35 per tunnland och en beräknad skörd av 13,000 kilogram.

På grund härav erbjuda vi oss att för sockerbetor, som levereras till våra råsockerfabriker under kampanjen 1917 - 1918, utöver det för sådana betor redan kontraherade priset, betala ett tillägg, beräknat efter 90 öre per 100 kilogram betor. Vi förbehålla oss att avgöra, huruvida detta tilläggspris skall utgå enbart efter viktenhet eller till någon del efter arealenhet.

Förutsättningen för detta erbjudande är, *dels* att nu gällande maximipris för raffinerat socker senast den 1 december 1916 höjes i sådan grad, att denna höjning motsvarar ej mindre det nu erbjudna tilläggspriset för sockerbetor än även de merkostnader för sockertillverkningen, varför vi redan begärt en höjning av maximipriset å socker med 3 öre per kilogram raffinad, *dels* att före utgången av mars månad 1917 garantier lämnas oss, att det sålunda bestämda priset icke nedgår före den 1 oktober 1918 eller en eventuell prissänkning evalveras i en motsvarande minskning av sockerskatten, *dels också* att, om kostnaderna för förarbetandet av 100 kilogram vitbetor till raffinerat socker skulle ökas utöver den merkostnad för dylikt förarbetande, som inbegripes i ovan angivna av oss begärda 3 öres förhöjning i maximipriset, utan att motsvarande ökning av raffinadpriset kan erhållas, betodlarna skola delta i en sådan ökning med hälften.

Då betodlarnas representanters till oss inlämnade promemoria jämväl innehåller en framställning om ett tillägg för 1916 års skörd av 50 öre per 100 kilogram betor, kunna vi för vår del icke hava något att däremot erinra under ovan givna förutsättningar och sålunda, att jämväl denna ökning medför en motsvarande ytterligare höjning av maximipriset.»

I en ny promemoria den 7 december 1916 meddelade sistnämnda bolag, att årets betskörd, som i bolagets tidigare framställningar beräknats lämna ett utbyte av 138,436 ton råsocker, i det allra närmaste vore bärgad och avverkad. Resultatet hade på grund av de ogynnsamma förhållandena såväl för betodlingen och skörden som även för avverkningen visat sig utfalla med allenast omkring 126,650 ton råsocker, motsvarande efter 90 procent rendement 113,985 ton raffinad. Av denna raffinadkvantitet hade till gällande maximipriser då redan försålts och beräknades intill årets slut bliva försålt tillsammans 23,283 ton. Med bibehållande av de primtal för merkostnaderna, som legat till grund för bolagets förut inlämnade beräkningar, och med reduktion av dem bland dessa tal, som påverkades av den minskade avverkningen, visade det sig, att bolaget för att bliva betäckt för de merkostnader, 1916—1917 års sockertillverkning betingade, då dessa merkostnader skulle fördelas allenast å försäljningskvantiteten efter den 31 december 1916, måste göra anspråk på en ökning av maximipriset utöver redan för bolagets del begärda 3 öre per kilogram raffinad med ytterligare 2 öre — detta fränsett den ökning, som kunde betingas av betodlarnas krav på ett ytterligare tillägg till betpriset. Bolaget måste alltså fordra, att maxi-

priset höjdes med 5 öre per kilogram raffinad till täckande av bolagets nu kända merkostnader. Alltså bleve en modifikation av den tidigare höjningen av maximipriset för bolagets del från 3 öre till nu angivna 5 öre per kilogram raffinad från och med den 1 januari 1917 en av förutsättningarna för att bolaget skulle kunna vidbliva sitt åtagande att betala för 1917—1918 års sockerbetor ett tilläggspris av 90 öre per 100 kilogram, respektive för 1916 års sockerbetor ett tilläggspris av 50 öre per 100 kilogram. De övriga förutsättningarna för samma åtaganden vidhölls därjämte oförändrade. Vid skrivelsen var fogad en tablå, utvisande hur bolaget beräknat de utgifter, som skulle föranleda den begärda prisökningen.

Mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag förklarade sig i en promemoria den 21 november 1916 icke kunna göra några väsentliga anmärkningar mot de mellansvenska betodlarnas kalkyl den 20 i samma månad, enligt vilken merkostnaden upptogs till 125 kronor för tunnland, motsvarande för en skörd av 120 deciton rentvättade betor per tunnland 1 krona 4 öre per deciton betor. Då emellertid efter krigets början bolaget till betodlarna redan lämnat en höjning i betpriset med 15 öre, skulle det nu gälla en höjning med 89 öre, motsvarande en prishöjning per kilogram raffinad av $6\frac{1}{2}$ öre. Om härtill lades den av bolaget förut hos Kungl. Maj:t begärda höjningen med $4\frac{1}{2}$ öre såsom motvikt mot bolagets redan inträdda merkostnader, bleve totala höjningen 11 öre per kilogram.

För ytterligare utredning i frågan samt närmare prövning av de framställda anspråken täcktes Eders Kungl. Maj:t bemyndiga mig att tillkalla sakkunniga personer och anmodade jag på grund härav ledamöterna av riksdagens första kammare landshövdingen A. Hammarström och förlikningsmannen K. G. Karlsson, ledamöterna av riksdagens andra kammare hovstallmästaren G. Tamm, A. von Sneidern och A. Nilsson i Kabbarp ävensom juris doktorn J. C. Lembke och lektorn vid lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp L. Forsberg att biträda mig för sagda ändamål.

Till dessa sakkunniga ingåvos eller överlämnades ytterligare skrifter i frågan.

De sakkunniga avgåvo utlåtande den 14 december 1916 i form av en till mig ingiven promemoria. De hava i denna först berört bolagens framställningar om höjning i sockerprisen och därvid lämnat en redogörelse för svenska sockerfabriksaktiebolagets beräkningar över merkostnaderna för bolagets tillverkningar. De sakkunniga, som erhållit tillfälle att under hand taga del av vissa räkenskaper m. m. rörande detta

bolag, hava vid jämförelse mellan bolagets merkostnader och de ur prisförhöjningar, siraps- och melasstillverkning eller eljest härflutna belopp, vilka enligt de sakkunnigas åsikt borde gå i avräkning mot merkostnaderna, funnit, att merkostnaderna icke allenast bleve av detta belopp betäckta utan lämnade ett överskott. De sakkunniga hava förden skull förklarar sig icke finna några skäl föreligga för beviljande av svenska sockerfabriksaktiebolagets anhållan om förhöjning av priserna å socker i syfte att betäcka bolagets merkostnader vid tillverkningen av dess produkter.

Svenska sockerfabriksaktiebolaget har sedermera i en den 31 januari 1917 inkommen skrift återkallat sin ansökning om täckning genom maximiprisets höjning av de kostnadsökningar, som för bolagets sockertillverkning uppstått från krigets början till och med år 1916.

Rörande mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolags ansökan av liknande innehåll hava de sakkunniga anfört bland annat:

I en ingiven beräkning hade detta bolags merkostnader uppgivits till 682,320 kronor.

Råsockertillgången beräknades uppgå för år 1916—1917 till 9,000 ton, vilket efter 92 procent rendement skulle lämna ett utbyte av 8,280 ton raffinadsocker. Utbytet av melass beräknades uppgå till cirka 2,000 ton. Matsirap tillverkades icke.

För prisstegringarna den 1 augusti 1914 med 1.5 öre och den 2 januari 1916 med 2.5 öre, allt per kilogram raffinad, borde ett belopp av 331,200 kronor gå i avdrag på merkostnaderna.

Enligt lämnad uppgift avsattes melassen huvudsakligast till betodlarna, och skulle priset såväl år 1914 som ock 1916 hava hållit sig vid ungefär samma höjd eller omkring 8 öre per kilogram. De sakkunniga hade icke varit i tillfälle att närmare granska denna uppgift, enligt vilken således någon av prisstegring förorsakad merinkomst icke syntes hava härflutit ur melassförsäljningen.

Enligt bolagets uppgifter skulle således dyrtiden hava förorsakat bolaget en merkostnad av 351,120 kronor.

De sakkunniga hava vidare yttrat följande:

»Beträffande åtgärderna för säkerställande av sockerbetsodlingen för år 1917 vilja de sakkunniga som sin mening uttala, att en ökning av betpriset är erforderlig. Vid avvägandet av den skäligen storleken av denna ökning ha de sakkunniga utgått från den förutsättningen, att det gällande betpriset är lämpligen avpassat efter normala förhållanden, varför den tillfälliga ökning, som skulle utgå för 1917 års odling, bör så avvägas, att den täcker betodlarnas verkliga merkostnader, sådana dessa kunna beräknas för ifrågavarande års odling.

Såsom framgår av de till herr statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet från betodlarorganisationerna ingivna promemorior beräknas av de skånska betodlarna vid ett skördeutbyte av 130 deciton sockerbetor per tunnland de merkostnader, som anses drabba 1917 års odling i jämförelse med 1913 års, till

118.05 kronor per tunnland eller till 91 öre per deciton sockerbeter, under det att de mellansvenska betodlarna vid en beräknad skörd av 120 deciton sockerbeter per tunnland komma till en ökad odlingskostnad av 125 kronor per tunnland eller 104 öre per deciton sockerbeter.

Vid av de sakkunniga i förevarande avseende verkställda beräkningar har, vid ett skördeutbyte av 300 deciton sockerbeter per hektar — som torde kunna betraktas som normalskörd, (d. v. s. 40 deciton större betskörd per hektar än Skåneodlarna utgått ifrån) — som resultat framgått, att, efter avdrag för förefintligt högre värde å betmassa och blast, de ökade omkostnaderna vid 1917 års sockerbetsodling i jämförelse med 1913 års kunna uppskattas till 226.65 kronor per hektar eller 75.6 öre per deciton sockerbeter. Vid en skörd av blott 260 deciton per hektar — den skörd, med vilken Skåneodlarna räknat — erhålles åter enligt de sakkunnigas kalkyler en ökad odlingskostnad per deciton av 87.2 öre.

Ehuru från betodlarnas sida ej ifrågasatts större prisförhöjning än som motsvarar merkostnaderna, hava de sakkunniga dock — med anledning av inom deras krets gjord erinran, att hänsyn i detta sammanhang borde tagas även därtill, huruvida annan växtodling kunde under nuvarande förhållanden bliva mera inkomstbringande — ansett sig böra utföra jämförande beräkningar dels mellan foderbetsodling och sockerbetsodling, dels mellan kornodling och sockerbetsodling. Av dessa kalkyler framgår, att ett pris av respektive 3.18 och 3.15 kronor per deciton sockerbeter är erforderligt, för att sockerbetsodlingen under nuvarande krisförhållanden skall kunna konkurrera med foderbetsodlingen och kornodlingen, d. v. s. göra sockerbetsodlingen ur privatekonomisk synpunkt lika lockande och inkomstbringande som dessa båda andra kulturer. Dessa beräkningar kunde sålunda tyckas giva stöd åt en höjning av priset per deciton sockerbeter med 90 öre — från nuvarande 2.25 kronor (medelpris) till 3.15 kronor per deciton.

Av ovanstående kalkyler framgår, att ett förhöjt pris av 90 öre per deciton sockerbeter visserligen bäst vore ägnat att säkerställa en för landets sockerbehov tillräcklig areals användning för betodling; men i betraktande ej mindre därav, att den största försiktighet bör iakttagas, då det gäller att vidtaga åtgärder, som måste komma att höja priset på en för folkhushållningen så viktig artikel som socker, än även därav, att sockerbetsodlingen under tidigare år givit lantmännen en ej ringa vinst och städse medför stora indirekta fördelar för såväl växtodlingen som husdjursskötseln, hava de sakkunniga ansett en höjning av priset med 75 öre per deciton sockerbeter under år 1917 böra i tillräcklig grad kunna uppmuntra till odling av en areal, stor nog att tillförsäkra vårt land erforderlig sockertillgång. De sakkunniga hava sålunda velat tillstyrka sagda prisförhöjning, som i själva verket motsvarar betodlarnas egna krav på ersättning för havda merkostnader, sådana dessa merkostnader framgå av de sakkunnigas beräkningar.

Beträffande den av Skånes betodlares centralförbund gjorda framställningen om erhållande av ett tilläggspris av minst 50 öre per deciton för under år 1916 levererade sockerbeter för utjämnande i någon mån av de oförutsedda merkostnader för sockerbetsodlingen, som under år 1916 drabbat densamma, anse sig de sakkunniga icke kunna tillstyrka detta yrkande dels av rent principiella skäl dels ock emedan någon garanti för den nuvarande odlingsarealens bibehållande under 1917 icke därigenom skulle åstadkommas.

De mellansvenska betodlarnas framställning om en särskild större prisförhöjning

för dem än den, som enligt vad ovan anförts skulle tillgodokomma betodlarna inom övriga delar av landet, anse sig de sakkunniga ej kunna tillstyrka.

För realiserandet av den prisförhöjning för 1917 års betskörd, som de sakkunniga sålunda velat förorda, läser krävas medverkan av respektive sockerbolag, vilka såsom köpare av betorna skulle hava att utbetala prisförhöjningen, men vilka naturligtvis måste erhålla ersättning för vad de sålunda i förhöjt pris utgivit. Denna ersättning synes böra komma dem till godo i form av motsvarande förhöjning av priset å deras produktion. Med hänsyn till den betydelse, som matsirap och melass hava, den förra för den mindre bemedlade befolkningen och den senare såsom fodermedel, torde prisförhöjningen lämpligen böra läggas uteslutande å konsumtionssockret. En undersökning om vilken prisförhöjning å socker, som skulle motsvara den förordade prisförhöjningen för vitbetorna — 75 öre per deciton — giver vid handen, att denna förhöjning för svenska sockerfabriksaktiebolagets räkning skulle belöpa sig till 8.88 öre eller i runt tal 9 öre per kilogram under förutsättning, att denna prisförhöjning träffar den kvantitet socker — 86,607 ton — som enligt detta bolags uppgift är tillgänglig vid årets utgång, d. v. s. att prisförhöjningen träder i kraft med ingången av januari månad 1917.

Motsvarande beräkning för mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolags räkning har i saknad av erforderlig noggrann kännedom om detta bolags ineliggande lager m. m. icke av de sakkunniga kunnat utföras, men, att döma av detta bolags övriga beräkningar i framställning den 21 november 1916, synes en sådan prisförhöjning kunna av bolaget godtagas. I detta ämne torde dock måhända erfordras en närmare, kompletterande utredning, som de sakkunniga icke varit i tillfälle att utan ytterligare tidsutdräkt utföra.

En höjning av sockerpriset med 9 öre per kilogram torde även vid den inskränkning i den enskilda förbrukningen, som förorsakats av kontingenteringen, emellertid innebära en rätt kännbar tunga för många konsument. Med hänsyn härtill har bland de sakkunniga ifrågasatts, huruvida icke i stället för en sådan på ett års förbrukning beräknad prisförhöjning borde förordas en uppdelning av bördan på två år. Vid närmare undersökning har dock visat sig, att en dylik anordning skulle bliva förenad med så stora svårigheter i tekniskt hänseende och annorledes, att de sakkunniga icke varit i stånd att framlägga något dylikt förslag utan sett sig nödsakade att förorda beloppets uttagande genom prisförhöjning allenast under tiden, intill dess raffinad av nästa års skörd föres i marknaden. Ifrågasättas torde dock kunna, huruvida icke åtminstone någon del av bördan skulle kunna avlyftas från konsumtionen genom motsvarande nedsättning av sockeraccisen; ett ämne i vilket emellertid de sakkunniga av lätt insedda skäl icke ansett sig böra avgiva förslag.

I enlighet med vad sålunda anförts hemställa de sakkunniga, att maximipriset på socker, alla i maximiprisförordningen specificerade slag, måtte från och med den 1 januari 1917 höjas med 9 öre per kilogram under förutsättning, att respektive sockerbolag dessförinnan förbundit sig att med avseende å nästkommande års vitbetsodling utbetala till odlarna ett pris utöver det kontraherade av 75 öre per deciton av levererade vitbetor.»

Vid detta de sakkunnigas utlåtande voro fogade särskilda bilagor, av vilka en innehåller en kalkyl över merkostnaderna för odling av en

hektar sockerbeter år 1917 i jämförelse med år 1913, då det nu gällande betodlingskontraktet ingicks. Denna kalkyl har följande utseende:

<i>Konstgödsel:</i>	1917	1913		
Chili 350 kg. à	36.—	20.— ÷ 16.—	56.—	
Superfosfat 300 kg. à	17.—	7.— ÷ 10.—	30.—	
Kalisalt 200 kg. à	16.20	11.50 ÷ 4.70	9.40	95.40
<i>Arbetskostnader:</i>				
<i>Hackning, gallring, upptagning:</i>				
Kontant	200.—	160.—	40.—	
Naturaförmåner, bränsle, mjölk, potatis.....			10.—	
<i>Höstbruk, vårbruk, hösthackning, bortforsling:</i>				
Mansdagsverken, 17 st. à 0.75			12.75	
Dragarepardagsverk. 16 st. à 3.—			48.—	110.75
<i>Järnvägsfrakter</i> 300 DT à 2 öre				6.—
Döda inventarier 50 proc. av 44.—				22.—
Allmänna omkostnader ¹⁾ 40 proc. av 110.—				44.—
				Summa kronor 278.15
<i>Avgår:</i>				
Ökat värde av betmassa 1,050 FE à 3.—		31.50		
» » » blast 500 » à 4.—		20.—		51.50
				226.65

Mer per DT sockerbeter $\frac{226.65}{300} = 75.6$ öre eller efter en skörd av endast

260 deciton betor per har $\frac{226.65}{260} = 87.2$ öre.

Två andra bilagor ådagalägga förhållandet i ekonomiskt hänseende mellan å ena sidan sockerbetsodling och å den andra dels foderbetsodling dels kornodling samt giva såsom resultat, att sockerbetorna böra, för att lämna lika stor förtjänst som nyssnämnda odlingar, betalas med resp. 3.18 och 3.15 kronor per deciton.

Vid de sakkunnigas utlåtande voro vidare fogade två reservationer. I den ena anför herr Nilsson i Kabbarp följande:

»Den gjorda framställningen om statsåtgärder för åstadkommande av förhöjning av priset å sockerbeter kan jag för min del ej undgå att finna i hög grad osympatisk. Här gäller det nämligen icke att hjälpa en grupp yrkesidkare, som genom ogynnsamma tidsomständigheter råkat i oförskyllid nöd. Tvärtom befinner sig jordbruket för närvarande i en högkonjunktur, som bereder denna näring excep-

¹⁾ Förvaltningskostnader, diverse kostnader för jordbruket, d:o för lantushållningen, försäkringar, amortering och underhåll av byggnader och grundförbättringar m. m.

tionella fördelar. Ett rent avslag å betodlarnas framställning låge därför närmast till hands och vore i och för sig ungefär lika berättigat som herrar sakkunnigas avslag å det stora sockerbolagets begäran om höjt maximipris.

Genom en omkastning av eljest vanliga förhållanden har emellertid odlingen av sockerbetor blivit mindre fördelaktig än odling av korn eller foderbetor. Och detta har i sin ordning framkallat farhågor för en väsentligen minskad sockerbetsodling under år 1917 och därav följande sockerbrist. Äro dessa farhågor berättigade — vilket jag icke kan bestrida — torde det vara erforderligt att vidtaga särskilda åtgärder för att säkerställa odlingen av sockerbetor. Dessa åtgärder behöva dock icke nödvändigtvis gå ut på höjning av betpriset. Syftet kunde nås lika säkert genom att träffa effektiva bestämmelser, som gjorde den konkurrerande odlingen mindre lukrativ och som sålunda beredde den lämpliga balans, som under förut vanliga förhållanden åstadkommits därigenom, att sockerbruken icke tillätit sockerbetsodling utöver ett visst mått.

Därest sådana bestämmelser — som jag i första hand vill tillråda — icke kunna träffas, torde det nu ej förefinnas annan utväg att tillförsäkra landets befolkning socker i tillräcklig mängd än att bereda lantmännen en avsevärt ökad betalning för sockerbetorna. Herrar sakkunniga hava tillstyrkt en ökning av betpriset med 75 öre per 100 kilogram. En så stor ökning finner jag ej vara tillräckligt motiverad. Av bilaga I framgår det, att de sakkunniga i sin merkostnadskalkyl inräknat tre poster, som angiva beräknad höjning av värdet av egna naturaprestationer. Dessa poster böra efter min mening hållas utanför. Enligt protokollet vid sammanträdet med styrelsen för Skånes betodlars centralförening den 6 november 1916 har också styrelsen då till allra största delen uteslutit dessa imaginära merkostnader. Å andra sidan finner jag mig vid sådant förhållande ej heller berättigad att från summan av de verkliga merkostnaderna subtrahera den i kalkylen angivna ökningen i värdet av betmassa och blast. De faktorer, som enligt min uppfattning konstituera merkostnaden vid sockerbetsodling per hektar år 1917 i jämförelse med samma odling år 1913, bliva följaktligen dessa:

Konstgödsel	kronor	95: 40
Hackning, gallring och upptagning (kontant)	»	40: —
Naturaförmåner	»	10: —
Järnvägsfrakter	»	6: —
Döda inventarier	»	22: —

Summa kronor 173: 40.

Vid en medelskörd av 30,000 kilogram per hektar skulle denna merkostnad av 173 kronor 40 öre behöva täckas av ett med 57.8 öre förhöjt betpris.

Därest herr statsrådet icke finner det möjligt att genom annan prisreglering vinna det åsyftade målet, får jag alltså tillstyrka, att betpriset måtte höjas med 57.8 öre per 100 kilogram.

Med en sådan förhöjning är jag övertygad, att åtminstone de medelstora och mindre jordbrukarna i Skåne skola med nöje fortsätta sin odling av sockerbetor i vidgat omfång. Och då det icke kan vara möjligt för storbruket att helt upphöra med nämnda odling, så torde därmed saken vara klar.

Det låter dock tänka sig, att de abnorma förhållanden, som nu råda, vålla

ytterligare förskjutningar till förmån för annan kultur. Det kan därför vara skäl att överväga, huruvida icke det villkoret bör förknippas med denna prishöjning, att tillräcklig betareal skall vara tecknad inom bestämd tid.

Den förhöjning av betpriset med 75 öre, som de sakkunniga tillstyrka, har av dem evalverats i en höjning av maximipriset å raffinad, belöpande sig till 8.5 öre per kilogram från den 1 januari 1917. Motsvarande siffror skulle vid den förhöjning av betpriset med 57.8 öre, som jag under angiven förutsättning anser påkallad, bliva 6.5 öre per kilogram raffinad. Jag finner det emellertid omöjligt att tillråda en höjning av sockerpriset även med detta lägre belopp. Att belasta konsumtionen, d. v. s. i tusentals fall halvsvältande människor, med dessa miljoner kronor för att bereda vissa grupper av jordbrukare ökade vinstmöjligheter, det kan inte verka tilltalande och det skulle, fastän merkostnaden per huvud bleve ganska ringa, i vida kretsar av vårt folk väcka stor bitterhet. Jag anser det därför lämpligast, att det för betodlarna avsedda extra beloppet åstadkommes genom nedsättning av accisen. Den förlust, som därigenom skulle åsamkas statskassan, borde i sådant fall ersättas genom direkt beskattning av de större inkomsterna, måhända genom den oväntat lukrativa krigskonjunkturskatten.

Endast under *en* förutsättning kan jag tillstyrka, att viss del av beloppet uttages genom en höjning av maximipriset med ett par öre, den förutsättningen nämligen, att Kungl. Maj:t icke heller under ifrågavarande odlingsår tillåter någon import av utländsk arbetskraft. Galizierimporten är för landets arbetarklass lika skadlig som förhatlig, den har t. o. m. under detta års ovanligt svåra skördeförhållanden visat sig obehövlig, och den bör då framdeles kunna undvaras. Den ökade arbetsersättning, som enligt merkostnadskalkylen utgör en av de faktorer, som motivera det ökade betpriset, bör också komma landets egna arbetare till godo.

I övrigt instämmer jag i de uttalanden, som gjorts av de sakkunnigas flertal.

Lektor Forsberg har i reservation förklarat sig finna den av de sakkunnigas flertal föreslagna prisökningen med 75 öre per deciton för ringa. Under erinran att de sakkunniga upprättat kalkyler såväl över merkostnaden för sockerbetsodling sedan år 1913 som över nuvarande resultatet av sockerbetsodling i jämförelse med foderbets- och kornodling, uppkastar reservanten frågan, vilken av dessa kalkyler, som bör tillerkännas största beviskraften, då det gäller att säkerställa sockerbetsodlingen år 1917. Han anför:

»Jämförelsekalkylen besvarar frågan klarast och tydligast och den visar att, för att sockerbetsodlingen skall för lantmannen bliva lika lockande och inkomstbringande som odlingen av korn eller foderbetor, erfordras en höjning av priset på sockerbetor med 90—93 öre per deciton, d. v. s. en höjning av betpriset, som med 15—18 öre per deciton överstiger det beräknade merkostnadspriset, 75 öre, vilket pris sakkunnigmajoriteten ansett sig böra stanna vid att tillstyrka. Nu lider enligt min mening intet tvivel om, att, därest utgången blir den, att betodlarna endast tillerkännes en höjning av betpriset med 75 öre per deciton, den betodlande allmänheten ej finner med sina ekonomiska intressen förenligt att ens kvarstå vid den sockerbetsareal, som den tidigare odlat, och sålunda långt mindre kan bli benägen

att företaga någon utökning av arealen, vilket i en tid, då allvarlig sockerbrist råder inom landet, skulle hava varit ett högst önskvärt förhållande. Man torde därtill med säkerhet kunna räkna med, att ett stort antal under 1916 tillkomna betodlare och överhuvud sådana odlare — äldre och nyare — som hava för sockerbetsodling relativt svag jord eller långa och besvärliga transportförhållanden — med ett ord att odlare, som pläga erhålla ett skördeutbyte, som understiger normalmedelskörd = 300 deciton sockerbeter per hektar, och för vilka sockerbetsodlingen överhuvud ställer sig föga eller dåligt räntabel, komma att starkt inskränka, ja, i många fall helt nedlägga sin sockerbetsodling för att i stället giva ökad omfattning åt andra, mera räntabla kulturer. Det behöver väl knappast erinras om, att de mellansvenska betodlarna med ogynnsammare förhållanden i avseende på klimat och jordens allmänna kulturtillstånd vid en allt för låg prisförhöjning på sockerbeter komma i en långt ofördelaktigare ställning än deras yrkesbröder inom andra betodlingsdistrikt och särskilt inom Skåne. Och dock vore det en högst behjärtansvärd sak, att de mellansvenska betodlarna finge den handräckning, som tillförsäkrar dem gynnsammare utsikter för ett framgångsrikt bedrivande av sockerbetsodlingen. Sockerbetsodlingen är i dessa tider med knapp och dyr arbetstillgång och enormt stegrade konstgödselpriser i högsta grad förtjänt av stöd — och ett verkligt tryggnads sådant — ty den är förvisso förenad med vida större besvärligheter och risker än någon annan odling. Erfarenheterna från år 1916 med sällsynt ogynnsamma väderleksförhållanden, bristande tillgång på mänsklig arbetskraft, som starkt äventyrade särskilt sockerbetornas upptagning, och dåligt skördeutbyte med högst otillfredsställande, ja, i de flesta fall starkt förlustbringande ekonomiskt resultat — dessa erfarenheter från 1916 hava ställt sockerbetsodlingen i en mycket ogynnsam dager, och dessa dystra minnen torde ej så snabbt skingras eller förgätas — alla de indirekta fördelar sockerbetsodlingen medför till trots.

Och om nu en inskränkning av sockerbetsodlingen i dessa tider, då inom landet redan en allvarlig sockerbrist förefinnes, inträffar — så kommer enligt min mening att ske, därest ej kraftiga åtgärder till sockerbetsodlingens främjande bliva vidtagna och detta snarast möjligt — vad blir då följden? Härpå torde jag emellertid ej behöva ingå i svaromål, ty frågan ligger fullt klar. Sockerbetsodlingen och sockerindustrien äro tvenne grundväsentliga faktorer att räkna med i fråga om vår livsmedelsproduktion. Sockerbetan avkastar per ytenhet ett större näringsvärde för både människor och djur än någon annan kulturväxt, ett förhållande, som under nuvarande knappa tillgång på födo- och fodermedel, då vi i huvudsak äro hänvisade att leva av inhemsk produktion, förtjänar sitt fulla beaktande. Sockret åter är en både viktig och närande födoartikel och det är kanske i dessa dyrtider det billigaste födemedlet i förhållande till näringsvärdeinnehållet. En ringa fördyrning av sockret är i dessa tider ej det mest avskräckande — detta ligger fastmera i brist på socker för vårt lands befolkning.

Alltnog, fara är å färde, att vårt land skall tryckas av sockerbrist, och skall denna fara kunna avvärjas — så måste till varje pris ske — krävas, att kraftiga och betryggande åtgärder vidtagas, ty extraordinära förhållanden påkalla extraordinära mått och steg. Mig synes därför att i en stund, då landet i ett inträffat nödläge tillropar sina sockerbetsodlare att utvidga sockerbetsodlingen för tryggande av sockertillgången under nästkommande år — frågan gäller ju nu blott 1917 års odling — klokhets och ansvar fordra, att odlarna tillförsäkras en så rikligt tilltagen

höjning av priset per deciton sockerbeter, att den krävande och riskfyllda sockerbetsodlingen har utsikt till att bliva lika inkomstbringande för odlaren som vilken annan odling som helst. På grundval av ovan anförda skäl och sakförhållanden vill jag därför för min del kraftigt påyrka en höjning i det nu gällande sockerbetspriset med 90 öre per deciton sockerbeter — en ofrånkomlig höjning, för såvida en tillräckligt stor sockerbetsareal skall erhållas under nästkommande år.»

Enär de sakkunnigas kalkyler grundade sig på de pris å chilisalpeter och superfosfat, som gällde i december år 1916, hava dessa kalkyler omräknats med iakttagande av de pris, vari dessa gödselmedel komma att våren 1917 stå enligt Kungl. Maj:ts numera av riksdagen bifallna proposition om prisreglering å desamma, nämligen 35 kronor för chilisalpeter och 15 kronor 80 öre för 20-procentig superfosfat, allt för deciton. Omräkningen har icke medfört större förändringar än att de sakkunnigas pris av respektive 75.6 öre och 87.2 öre per deciton betor sänkts till respektive 73.2 öre och 84.4 öre samt att i jämförelse med kornodling priset per deciton betor sänkts från 3 kronor 15 öre till 3 kronor 13 öre.

Å andra sidan är att märka, att fraktkostnaderna något ökas till följd av numera beslutade provisoriska tilläggsavgifter å järnvägarna, så att någon effektiv minskning i de sakkunnigas pris icke torde kunna tagas i beräkning.

I förberörda, den 31 januari 1917 inkomna skrift, vari svenska sockerfabriksaktiebolaget återkallat sin framställning om höjning i maximipriset för täckning av bolagets merkostnader, har bolaget även anfört följande:

»Vad åter angår den ifrågasatta höjningen av vitbetspriset för 1917 års odling, måste bolaget för ett åtagande att medverka härtill förbehålla sig ej blott en däremot svarande höjning av maximipriset å socker utan ock betryggande garantier för de ytterligare prisökningar å kol m. m., som efter 1916 inträffat eller kunna förutses.»

Departements-
chefen.

I överensstämmelse med de av mig tillkallade sakkunnigas enstämmiga mening finner jag utredningen tydligt ådagalägga, att någon åtgärd från statens sida i syfte att bereda svenska sockerfabriksaktiebolaget ersättning för de merkostnader, som detta bolag enligt egen uppgift hittills fått vidkännas vid sockertillverkningen, icke bör ifrågakomma. De sakkunnigas utredning har visat, att när detta bolags hela rörelse, såsom sig bör, tages såsom en enhet, icke blott dessa ökade kostnader blivit ersatta utan till och med någon vinstökning uppkommit. Framställningen om dylik ersättning har föröfrigt beträffande tiden intill 1916 års utgång numera återkallats av bolaget.

Mollersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag har däremot enligt de sakkunnigas utredning icke kunnat fullt uppväga utgiftsökningen medelst ökade inkomster, huvudsakligen enär detta bolag icke driver sirapstillverkning. Differensen har för innevarande år av de sakkunniga uppskattats till 351,120 kronor. Då statens åtgärd att åsätta maximipris berövat bolaget möjlighet att genom höjning av prisen å sina fabrikat förskaffa sig ersättning för dessa ökade utgifter, torde vissa billighets-skäl kunna anses föreligga för att staten åtminstone i någon mån bereder bolaget dylik ersättning. Till frågan, huru och i vilken utsträckning detta bör ske, återkommer jag senare.

Vad därefter angår frågan om höjda betpris, bör denna fråga enligt min mening, så vitt statens intresse av densamma vidkommer, bedömas uteslutande ur synpunkten av att säkerställa en så stor sockerbetsodling, att det kan antagas, att med normal skörd landets behov av socker för nästa konsumtionsår bliver fyllt. Då någon garanti för ökad sockerbetsodling år 1917 icke skulle — såsom de sakkunniga också framhållit — vinnas genom att staten föranstaltade om att betodlarna nu i efterskott erhöles ökad betalning för de betor, som de redan odlat under år 1916 samt levererat till fabrikena, samt dessutom mot en sådan anordning möta rent principiella skäl, kan jag icke understödja de skånska betodlarnas framställning i detta hänseende.

Däremot anser jag det nödvändigt, att åtgärder oförtövat vidtagas för att åstadkomma, att under år 1917 sockerbetsodlingen icke blott bedrives i samma omfattning som föregående år utan även utvidgas. Skälen härför hava i de anförda framställningarna och utredningarna utförligt utvecklats och jag torde ej behöva nu upprepa dem. Genom den av Kungl. Maj:t och riksdagen beslutade prisregleringen å gödselmedel har redan ett steg tagits i riktning mot att förbilliga odlingskostnaderna och alltså göra sockerbetsodlingen ekonomiskt fördelaktigare. Verkningarna av detta steg få dock icke överskattas, vilket förberörda omräkning av de sakkunnigas kalkyler noggsamt utvisar. Sagda åtgärd kommer för övrigt även åtskilliga med sockerbetsodlingen konkurrerande odlingar till godo. I varje fall krävas vida kraftigare åtgärder för att under instundande vår i erforderlig mån stimulera odlingen av sockerbetor.

Den enda verkligt effektiva åtgärden i detta syfte är uppenbarligen att göra sockerbetsodlingen mera ekonomiskt fördelaktig än den numera är, sedan kostnaderna stigit i så hög grad. Att använda den av en reservant bland de sakkunniga förordade metoden att genom särskilda åtgärder sänka vinsten av andra odlingar kan jag icke tillsyrka.

Därigenom skulle nämligen uppstå oöverskådliga konsekvenser till största fara för landets behov av livsmedel, såväl direkt som indirekt. Även denne reservant har för övrigt funnit sig böra i andra hand tillstyrka en viss höjning av betpriset. Denna utväg är också enligt min mening den enda framkomliga.

I avseende å storleken av sådan höjning hava flera förslag framlagts. För bedömande av dessa förslag är det av betydelse att erfara, hur prisen ställt sig under år 1916. De sakkunniga hava grundat sina beräkningar på ett medelpris av kronor 2: 25 per deciton. Enligt gällande kontrakt angående sockerbetsodling för svenska sockerfabriksaktiebolagets räkning är emellertid betpriset per deciton tvättade betor vid höstleverans (oktober och november) kronor 2: 20 och vid vinterleverans kronor 2: 40. Härvid förutsättes viss sockerhalt, och för högre sockerhalt lämnas tilläggspris.

Enär skillnaden mellan höstpris och vinterpris beror på att de betor, som levereras under vintern, hava dragit vissa kostnader för odlarna, samt dessa kostnader även framdeles måste ersättas, och då även tilläggspris för högre sockerhalt fortfarande skola utgå, bör här såsom norm tagas höstpriset eller kronor 2: 20.

Vad gödslingsbidraget angår vill jag i detta sammanhang beträffande de sakkunnigas kalkyler erinra, att vid deras jämförelse mellan odlingskostnaden år 1913 och år 1917 icke något avdrag gjorts för det gödslingsbidrag, som bolagen år 1916 lämnat. Det torde emellertid icke finnas tillräcklig anledning för statsmakterna att från bolagen under år 1917 avlyfta kostnaden för dylikt gödslingsbidrag. Det stora bolaget torde även för år 1917 vara i stånd att utan större svårigheter bära denna kostnad, och beträffande det mellansvenska bolaget har jag redan förmält mig vilja senare återkomma till frågan. I detta sammanhang bör alltså med allt skäl beräkningen utgå från att bolagen fortfarande av egna medel lämna minst 40 kronor per hektar i gödslingsbidrag.

Om till utgångspriset av kronor 2: 20 lägges den av de sakkunniga beräknade merkostnaden, 75 öre, erhålles ett pris av kronor 2: 95 för betor med kontraktsenlig sockerhalt. Jag måste för min del finna detta pris vara alltför lågt för att medföra åsyftat resultat, en kraftig ökning av sockerbetsodlingen instundande vår. Denna min uppfattning har blivit bekräftad under förhandlingarnas gång och genom överläggningar i frågan med personer, som äga kännedom om förhållandena i de betodlande trakterna. Särskilt de osäkra förhållandena i flera hänseenden, vilka kunna medföra opåräknade kostnadsökningar, och framför allt svårigheten att erhålla tillräcklig arbetskraft göra enligt

vad jag inhämtat många av betodlarna ytterst betänksamma mot någon mer utvidgad sockerbetsodling. De av de sakkunniga framlagda jämförelsekalkylerna peka också — såsom de själva erkänt — på en större höjning än den av dem föreslagna nämligen till kronor 3: 15 à 3: 18. Och dock avse dessa sistnämnda kalkyler endast att utvisa det pris, vid vilket betodlingen icke skulle bli mindre lönande än de med densamma jämförda odlingarna. Det är då enligt min mening för att uppmuntra till densamma nödvändigt, att vid betprisets fastställande uppnå ungefär sistnämnda siffror. Jag finner mig därför böra tillstyrka, att man nu beräknar för innevarande år en prishöjning till kronor 3: 15 per deciton betor. Detta pris innebär en ökning av 90 öre gent emot de sakkunnigas beräknade utgångspris, kronor 2: 25, och med 95 öre gent emot det av mig antagna utgångspriset, som, gödslingsbidraget oräknat, utgör kronor 2: 20.

Jag kan meddela, att i Danmark priset blivit genom överenskommelse fastställt till kronor 3: 30 per deciton. Detta pris är dock på grund av särskilda bestämmelser angående frakter, vinstandel, bolagens driftsrisk m. m. icke direkt jämförbart med det svenska.

Till den sålunda utav mig förordade höjningen i betpriset med 95 öre gent emot det enligt odlingskontraktet stipulerade priset för betor med normal sockerhalt bör enligt vad jag förut framhållit bolagen beräknas bidraga med minst lika belopp som fjolårets gödslingsbidrag. För en skörd per hektar av 300 deciton motsvarar detta bidrag 13 öre och för en skörd av 260 deciton 15 öre per deciton. Jag anser, att man i detta fall kan godtaga det senare priset. Dels synes det mig nämligen vara väl högt att för den mellansvenska sockerbetsodlingen räkna med en medelskörd av 300 deciton per hektar och dels synes det skånska bolagets ställning, såsom de sakkunnigas utredning utvisar, medgiva att, om så finnes erforderligt för betodlingens utvidgande, en mindre höjning av gödslingsbidraget sker, så att detta även vid en skörd av 300 deciton per hektar motsvarar 15 öre per deciton. Om 15 öre alltså avdragas från ovanberörda belopp av 95 öre, återstå 80 öre per deciton, vilket belopp bolagen icke skäligen torde kunna tillförbindas att utbetala, om icke ersättning därför på ett eller annat sätt beredes dem.

Då jag nu övergår till frågan, huruledes medel skola tillföras bolagen för att sätta dem i stånd till denna utbetalning, är det först av vikt att beräkna det totalbelopp, vartill denna utbetalning skulle uppgå.

Den är tydligtvis beroende av mängden skördade betor. Enligt officiella siffror utgjorde skördemängden i medeltal under åren 1910—

1913 omkring 912,000 ton. Detta belopp bör numera höjas, och synes mig ej mindre skörd än i runt tal 1,000,000 ton böra beräknas, under förutsättning att ej alltför stora svårigheter möta för anskaffande av erforderliga gödselmedel. Efter 80 öre per deciton eller 8 kronor per ton drager då den ökade betalningen för betorna en totalkostnad av 8 miljoner kronor.

Rent principiellt synes det mig riktigast, om man för gäldande av sagda utgift kunde hålla sig till den sockermängd, som erhålles av den betskörd, för vars frambringande utgiften göres. Sambandet mellan utgift och resultat bleve härigenom det naturligaste, i det att ökad utgift till betodlarna motsvarades av ökad sockermängd. Denna metod skulle medföra även vissa betydelsefulla praktiska fördelar. Då nämligen hela sockermängden av 1917 års skörd under ovan angivna förutsättning kan beräknas bliva mycket större än den numera återstående delen av innevarande produktionsårs sockertillverkning, skulle det erforderliga ersättningsbeloppet, per kilogram socker räknat, bliva vida mindre än om endast det nuvarande sockerlagret toges till grundval för beräkningarna. Härtill kommer, att under de rådande förhållandena på livsmedelsområdet det är synnerligen önskligt att icke nu fördyra hushållssockret, ifall detta kan undvikas.

Emellertid möta mot ett dylikt arrangemang svårigheter, vilka jag måste tillerkänna avgörande betydelse. Till en viss del lärer det vara nödvändigt att låta prisökningen uttagas av konsumenterna genom höjning av maximipriset å socker. Det sålunda förhöjda maximipriset skulle då garanteras gälla under en avsevärd del av år 1918, eventuellt ända till konsumtionsårets slut den 1 november nämnda år. Även fränsett att ingen nu kan förutsäga, om det höjda sockerpriset med större lätthet kan bäras under nästkommande år än under det innevarande, är det dock ytterst vanskligt att utsträcka en dylik garanti så långt i framtiden. Är konsumtionen fri, skulle staten kunna därigenom åsamkas utgifter till belopp, vilkas storlek undandrager sig varje beräkning. Endast under den tid, då sockerkonsumtionen är underkastad statlig reglering, kan staten hava det hela i sin hand.

Jag finner det därför nödvändigt att, oaktat de fördelar den först antydda metoden skulle erbjuda, endast det nuvarande sockerlagret tages i beräkning vid de behövliga medlens anskaffande. Vid överläggning med chefen för finansdepartementet har jag också inhämtat, att han för sin del, med hänsyn till de övriga statsinkomster, som kunna beräknas inflyta under år 1917, finner en begränsad sänkning av socker-

skatten under någon del av innevarande år icke möta avgörande betänkligheter.

För att utröna storleken av det kvarvarande sockerlagret av 1916 års skörd, har jag från folkhushållningskommissionens sockerbyrå inhämtat vissa uppgifter. Av dessa framgår, att enligt kompletterade uppgifter från de bägge bolagen utbytet av råsocker av 1916 års betskörd utgjorde 136,790 ton. När 10 procent avdroges, erhöles härav 123,111 ton raffinad, vilket nästan jämnt motsvarade den beräknade tillgången enligt kommissionens regleringsplan. Härav återstod vid utgången av januari månad år 1917 omkring 84,000 ton och anses vid utgången av februari månad komma att återstå omkring 75,000 ton. Enligt nyssnämnda plan skulle till industriellt behov och restauranger avses 15,000 ton för hela konsumtionsåret. Härav återstod vid januari månads slut ungefär 11,000 ton.

Det är emellertid nödvändigt att även träffa sådana anordningar, att kostnaderna för den nu pågående sockerregleringen, vilka särskilt för sockerbyråerna i de olika landsdelarna samt för trycksaker äro ganska stora, bliva täckta vid realiserandet av det nuvarande sockerlagret. Sagda kostnader beräknas till i runt tal 600,000 kronor.

Inalles böra alltså medel anskaffas till belopp av 8,600,000 kronor.

Att för detta ändamål i lika mån lita till allt sockret, oberoende av användningsändamål, har icke ansetts lämpligt. Förenämnda socker för industriens och restaurangers behov har synts erbjuda en lämplig möjlighet till extra prisökning, vilken borde uttagas genom en särskild avgift. I betraktande av de ändamål, till vilka detta socker användes, har icke någon betänklighet ansetts böra möta mot att sätta denna avgift så högt som till 25 öre per kilogram. Kungl. Maj:t har också den 3 februari 1917 utfärdat kungörelse härom. Den härav drabbade kvantiteten socker kan beräknas till minst 10,500 ton, medförande en inkomst av 2,625,000 kronor. Om med det sålunda inflytande beloppet i första hand gäldas kostnaderna för sockerregleringen, skulle till främjande av betodlingen återstå minst 2,000,000 kronor. Om detta belopp avdrages från förenämnda 8,000,000 kronor, kvarstår ett belopp av 6,000,000 kronor, som måste täckas på annat sätt.

Jag vill föreslå, att detta sker genom att för tiden från och med den 1 mars till och med den 31 oktober 1917 dels maximiprisen å socker, alla slag, men icke å sirap, höjas med 3 öre, varigenom beräknas för det då kvarvarande sockerlagret inflyta 2,250,000 kronor, och dels sockerskatten sänkes med 5 öre, vilket kan antagas medföra för bolagen en minskad utgift och för statsverket en minskad inkomst å 3,750,000

kronor. Genom denna anordning kommer allenast mindre delen av det för ändamålets vinnande erforderliga beloppet att uttagas av sockerkonsumenterna. Detta anser jag vara desto mera på sin plats, som sockret för närvarande är underkastat statlig reglering, enligt vilken allas individuella konsumtion antages vara lika stor.

Vad beträffar det sätt, på vilket höjningen i betpriset skulle tillgodokomma betodlarna, kan det möjligen befinnas lämpligt, att viss del därav utgår efter areal och resten efter skördens vikt. Härom torde det böra tillkomma Kungl. Maj:t att efter förhandlingar med de intresserade parterna meddela erforderliga föreskrifter.

Några från bolagens sida under förhandlingarnas gång gjorda framställningar kräva här ett särskilt omnämnande.

Sålunda har påyrkats, att därest deras tillverkningskostnader skulle ökas utöver de nu av dem angivna, dessa ökade kostnader måtte antingen täckas genom höjning av sockerpriset eller ock fördelas lika mellan bolagen och betodlarna. Det synes mig omöjligt att nu träffa något avgörande i denna fråga. Därest dylika merkostnader uppkomma, vilka icke täckas genom merinkomster av tillverkningen, bör frågan efter noggrann utredning företagas till omprövning och det beslut fattas, vartill omständigheterna då kunna föranleda.

Från samma håll har även påyrkats garanti för att de skola kunna erhålla stenkol till sin drift vid förarbetande av 1917 års betskörd. Det är ju uppenbart, att regeringen icke lärer underlåta att, så vitt på densamma kan ankomma, tillse, att sockerindustrien likaväl som annan för landet nödvändig eller gagnelig industri erhåller behöfligt bränsle för sin drift, men att nu lämna någon garanti av det innehåll, bolagen önskat, är av lätt insedda skäl icke möjligt.

Jag kan icke lämna någon säkerhet för att de erbjudanden, som innefattas i mina nu framlagda förslag, accepteras av bolagen och betodlarna. Under förhandlingarnas gång hava många förslag framställts och prövats utan att leda till resultat. Jag har därför funnit det lämpligast att på grund av det förebragta materialet intaga en ståndpunkt i frågan. I varje fall bör det kunna förutsättas, att en *sänkning* av skattesatsen icke skall från någondera sidan åberopas såsom skäl för betodlingskontrakts uppsägning enligt § 17 i det stora bolagets kontrakt, som ger rätt till uppsägning vid *ändring* i skatten.

Jag vill slutligen återkomma till frågan om beredande av särskild ersättning åt det mellansvenska sockerbolaget för dess merkostnader, vilka av de sakkunniga uppskattats till 351,120 kronor. Jag kan icke

tillstyrka, att full ersättning härför må utgå. Av statens åtgärder och beslut på livsmedelsmarknadens område hava så många andra näringsidkare rönt menlig inverkan i sina privatekonomiska förhållanden, att ett gottgörande av dessa följder skulle medföra oberäkneliga konsekvenser. Emellertid synes det mig, särskilt med hänsyn till de vägande skäl, som förut förmått riksdagen att genom skattelindring understödja detta bolag, i detta fall billigt, att sagda bolag må, för att kunna i någon mån ersätta sina förluster och fortfarande i önskvärd utsträckning bedriva sin för jordbruket uti ifrågavarande trakter viktiga verksamhet, för tiden från och med den 1 mars till den 1 november 1917 erhålla 2 öres nedsättning i sockerskatten. Inalles skulle nedsättningen för detta bolag alltså utgöra 7 öre.

Den av samma bolag gjorda framställning om förlängning av den tid, under vilken bolaget åtnjuter nedsatt sockerskatt, torde i sinom tid bliva föremål för föredragning av chefen för finansdepartementet.

Då den framställning till riksdagen, som nu torde böra ske vid gillande av vad jag härovan anført, allenast berör sockerskatten och alltså ankommer på föredragning av chefen för finansdepartementet, hemställer jag att Eders Kungl. Maj:t måtte förordna, att ifrågavarande ärende skall för vidare handläggning överlämnas till nämnda departement.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle utdrag av protokollet rörande detta ärende överlämnas till finansdepartementet.

Ur protokollet:

Julius Söderhjelm.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
6 februari 1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Föredragande departementschefen, statsrådet Vennersten, gav tillkänna, att han i anslutning till vad chefen för jordbruksdepartementet tidigare i dag yttrat angående nedsättning av sockerskatten under viss del av innevarande år låtit inom finansdepartementet utarbeta förslag till kungörelse angående viss nedsättning av sockerskatten, samt yttrade vidare:

Visserligen framgår av § 60 regeringsformen, att Kungl. Maj:t i allmänhet äger rätt nedsätta acciser. Med avseende åter på förhållandet mellan de avgifter, som äro avsedda att utgå för socker från olika delar av riket, läser riksdagens medgivande bära inhämtas, och då förslaget lämpligen bör i ett sammanhang prövas, torde detsamma bära i sin helhet föreläggas riksdagen till antagande.

Föredragande departementschefen hemställde härefter, att Kungl. Maj:t måtte i nådig proposition föreslå riksdagen att — under förutsättning att svenska sockerfabriksaktiebolaget och mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag förbunde sig att till odlare av sockerbeter för deras räkning under år 1917 utbetala ersättning i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för jordbruksdepartementet förordade grunder — antaga förenämnda förslag till kungörelse angående viss nedsättning av sockerskatten.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle till riksdagen avlätas proposition av den lydelse, bil. litt. — vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gunnar Schumacher.